

20–45 років. Проявляється характерним виснажуючим кашлем, причиною якого є вібрація мембрanoznoї частини та проглабання стінок трахеї і бронхів (експіраторний колапс). Пацієнти скаржаться на задишку, болі при вдиханні, велику кількість харкотиння, кровохаркання. Рентгенологічні та ендоскопічні дослідження підтверджують діагноз. Лікування симптоматичне.

Додаткова легеня (доля) — аномалія розвитку, коли судини відносяться до малого кола кровообігу, а бронх відходить від трахеї. Перебіг безсимптомний, лише при приєднанні запального процесу появляється бронхолегенева симптоматика. У випадках нагноєння і безрезультацій консервативної терапії є покази до оперативного лікування.

Секвестрація легені — вада розвитку при якій частина легеневої тканини з аномальним розвитком являє собою одну або декілька кіст, відділеного (секвестрованого) від судин і бронхів малого кола кровообігу: кровопостачається артеріями, що відходять безпосередньо від аорти.

Внутрішньодолева секвестрація — аномально розвинена бронхолегенева тканина розташована безпосередньо в долі, але не має сполучення з її бронхами і кровопостачається артерією від аорти. Як правило, локалізується в базальніх сегментах правого гемотораксу. Венозний відтік здійснюється через нижню легеневу вену. Тривалий час перебіг може бути інаперцептним, при приєднанні гнійних процесів появляється типова бронхолегенева симптоматика, кровохаркання, профузні кровотечі. При виявленні кістоподібних утворів в задньообазальних відділах нижньої частки виникає необхідність виключити внутрішньодолеву секвестрацію шляхом селективної аортографії, КТ з контрастуванням, МРТ.

Позалегенева секвестрація — ділянка легеневої тканини за межами нормально зформованої легені в діафрагмі, парієтальній плеврі, черевній порожнині і кровопостачається лише артеріями великого кола кровообігу. Виявляється випадково при торакотомії або аутопсії.

Лікування секвестрацій оперативне в межах лобектомії, при виділенні легеневої зв'язки або пневмолізі можливі профузні кровотечі.

Бронхогенна солітарна кіста — пов'язана з порушенням ембріонального розвитку одного з дрібних бронхів. Стінки бронхогеної кісти вистелені ціліндричним або кубічним епітелієм, який продукує секрет. Переважно бронхогенна кіста

не з'єднана з бронхіальним деревом, лише при нагноенні або прогресувані в розмірах вміст її проривається в бронхи і кіста частково або повністю виповнюється повітрям. Описані випадки напруженіх кіст та спонтанного пневмотораксу. Рентгенологічно кіста виглядає як куляста з чіткими контурами тіні на незміненому легеневому фоні. Лікування бронхогенних кіст залежить від її розмірів та можливих ускладнень, віддається перевага економій резекції або енукліації кісти.

Гамартома — дизембріональний утвір, що містить елементи бронхіальної стінки та легеневої паренхіми. Перебіг безсимптомний і виявляється випадково при рентгенологічному обстеженні. Рентгенологічно виглядає як солітарний, щільний, кулястий утвір розміром 0,5–5 см без прогресуючого росту. Локалізується гамартома переважно субплеврально не порушуючи функцію легень. Ендронхіальні гамартоми можуть спричиняти гіповентиляцію та ателектаз, що вимагає диференціації з карциномоїдом. Лікування гамартоми оперативне: економна резекція або енукліація; при ендронхіальній локації можлива бронхотомія з видаленням гамартоми.

Артеріо-венозні аневризми — тонкостінні судинні мішковидні утвори, конгломерати розширені судин подібно кавернозній ангіомі, що формуються на ґрунті нориці між артеріями і венами легень. При незначному скиді венозної крові загальні симптоми мало виражені. Підозра на артеріо-венозну аневризму виникає при появі задишки, зниженні працездатності, ціанозу слизових та шкіри, "барабанних паличок", збільшенні кількості еритроцитів та вмісту гемоглобіну, кровохарканні та легеневих кровоточів.

Рентгенологічно виявляються кулясті чітко контуровані утвори, до яких від кореня легень підходять розширені судини. Ангіопульмонографія, КТ, МРТ дозволяють спростувати або підтвердити діагноз. Лікування хірургічне в об'ємі лобектомії.

Втілення КТ та МРТ в пульмонологічну практику значно розширює можливості рентгенологічного методу. Універсальність КТ та МРТ, висока якість зображення, велика діагностична надійність і простота застосування визначили найбільший вклад методу в медичну інтраскопію. КТ та МРТ сучасні методи променевої діагностики, що дозволяють виявляти множинні тонкостінні порожнинні діаметром від 0,3 до 1,0 см, що важливо при діагностиці кістозної гіпоплазії. КТ при ВВЛ практично не поступається в інформативності бронхографії і значно перевищує цінність оглядової рентгенографії.

УДК:611.24-053.1

А.В. Макаров, П.П. Сокур

ВРОЖДЕННЫЕ АНОМАЛИИ РАЗВИТИЯ БРОНХОЛЕГОЧНОЙ СИСТЕМЫ (ДИАГНОСТИКА, ХИРУРГИЧЕСКОЕ ЛЕЧЕНИЕ)

Киевская медицинская академия последипломного образования им. П.Л. Шупика

Врожденные пороки развития бронхолегочной системы являются одной из наиболее сложных диагностических, патогенетических и лечебных проблем современной пульмонологии.

Аномалии легких возникают вследствие эмбриональных или постнатальных нарушений развития, но клинически врожденные аномалии легких проявляют себя после того, как к ним присоединяются различные осложнения в виде нагноений чаще в раннем детском возрасте и реже у взрослых. В последующем больные с такими осложнениями рассматриваются чаще всего как больные с хроническими нагноительными процессами. Выяснение истинного диагноза заболевания затрудняется из-за отсутствия четких клинико-морфологических изменений, которые сглаживаются на фоне длительного воспалительного процесса.

© Макаров А.В., Сокур П.П., 2003

Український пульмонологічний журнал. 2003, № 2

Врожденные пороки легких нередко сопровождаются врожденными аномалиями других органов и в первую очередь сосудов малого круга кровообращения, что подтверждается рядом авторов.

Среди специалистов, занимающихся вопросами пульмонологии, нет единого взгляда на патогенез различных аномалий легкого, их классификацию, достоверность отдельных диагностических методов, показаний к хирургическому лечению, его объему, сроков операции, вопросов реабилитации оперированных больных.

Целью нашей работы является предложить варианты наиболее высокинформативных методов, их комбинаций, для ранней диагностики врожденных пороков бронхолегочной системы, показаний для хирургического лечения, его сроков с применением наиболее радикальных, но максимально органосохраняющих оперативных вмешательств, что позволит улучшить результаты лечения и снизить инвалидность.

За період з 1980 року по настійче время в клініці на-
ходилося на обслідуванні і операціонно 1635 больних с
врожденними аномаліями бронхолегочої системи, із них
дітей 66,7 % і взрослих 33,3 %.

Наибільшу групу операціонних складали больні з
дизонтогенетичними бронхозектазами (1038), простою гіпоп-
лазією (246), кистозною гіпоплазією (188), солітарними
бронхолегочними кистами (226), полікістозом легких (72),
Сіндромом Картагенера-Зіверта (49) і секвестрацією легкого
(38), реже врожденні трахео (бронхо)- пищеводні свищи
(12), трахеобронхомалія (5), трахеобронхомегалія (3),
ізолірованні сосудисті аномалії в виде артеріо-веноз-
них аневризм (5) і гіпоплазії легочних сосудів (4), трахе-
альні бронхи (5) і дівертикули бронха (трахеї) — (3).

С цілью діагностики врожденних пороків застосовували
наибільш інформативні методи дослідження, з урахуванням ін-
дивідуальних особливостей, які включають в обязатель-
ному порядку трахеобронхоскопію, двосторонню раздельну
последовательну бронхографію з застосуванням водопро-
рашуваних контрастних речовин, комп’ютерну томографію,
магнітно-резонансну томографію, ангиопульмонар-
ографію, эзофагоскопію, рентгенографію легких в 2-х про-
екціях, томографію.

Вищеперечисленний діагностичний арсенал доповнює
сучасними методами функціональних і бактеріологич-
еских дослідження, іммунології, клінічної генетики і
патоморфології.

Наряду з проведением необхідних індивідуально ви-
браних діагностичних методів, паралельно всім боль-
ним проводилася консервативна противоспалительна те-
рапія, яка і являлась передопераціонною підготовкою.

В залежності від вида виявленого врожденного порока
бронхолегочої системи вираховували показання до хірургі-
ческому чи консервативному лікування. Показанням для опе-
ративного лікування явилися все вищеперечисленні врожден-
ні пороки у дітей, яким виконані різноманітні хірургі-
ческі вмешательства. В основі операцій зберігався прин-
цип радикальності і виконання органосохранивальних опера-
цій на трахеї, бронхах і легких з мінімальною травматиза-
цією залишувальних тканей легких.

При простій гіпоплазії, яка характеризується недор-
озвиттям всіх елементів легочної структури (бронхів, со-
судів і легочній паренхіми) в межах долі, сегмента або
всіх легких, для доопераційної діагностики в обязатель-
ному порядку застосовували трахеобронхоскопію під наркозом
чи фібробронхоскопію під місцевою анестезією (включаючи
дітей старше 5–7 років), при якій виявляли воспалення в
бронхів, а також можливі порушення анатоміческого
строєння дихальних шляхів.

В наступному виконували двосторонню раздельну
последовательну бронхографію, результати якої і опре-
деляли наявність характерних для простої гіпоплазії:
зуження просвета бронхів, уменьшення або відсутність
нормального числа бокових вітвів, включаючи та-
кі же порушення розвитку бронхів по периферії легкого.
Аналогічні зміни наблюдаються і сосудів легкого при
ангиопульмонаграфії, що підтверджує врожденний ха-
рактер захворювання. В рідких випадках, особливо при двосторон-
ніх змінах, для вирішення операційності великого ви-
полнювалася ангиопульмонаграфія. Комп’ютерна томографія
при простій гіпоплазії малоінформативна і недостовірна,
особливо в випадках, коли вирішують показання і обсяга хірургічес-
кого вмешательства.

Показанням для операційного лікування при простій гі-
поплазії у 246 больних (дітей — 75, взрослих — 171) яв-
лялись крім наявності рентгенобронхографіческих змін,
також обострення воспалительного процесу до 2 і більше раз в рік в зоні гіпоплазованого легкого. Всім пацієнтам виконані різноманітні хірургіческі вмешатель-
ства, включаючи сегментектомію (у 13), лобектомію (у 109), бі-
лобектомію (у 23), пульмонектомію (у 29), комбінованні
різекції (у 73), включаючи двосторонні послідовні різекції

дөлів або комбінованні (у 7), 3-м операціонним
больним в ранньому постоперативному періоді виконані
реторакотомії по поводу свернувшося гемоторакса.

При кистозній гіпоплазії, в відмінності від простої, крім
недорозвитку легочній паренхіми, сосудів і бронхиального
дерева характерним є формування полостей дистальне
сегментарні бронхи в виде слепо оканчиваючихся
бронхів на різних рівнях бронхиального дерева.

С цілью діагностики кистозної гіпоплазії застосовували ті-
жі методи, що і при простій гіпоплазії, включаючи в обязатель-
ному порядку комп’ютерну томографію легків, яка виконувалася в
случаїх, коли бронхографію не виконували, або при необхідності в динамічному спостереженні за боль-
ними при двосторонньому процесі порока.

При кистозній гіпоплазії легків операціонно 188 боль-
них (дітей — 78, взрослих — 110). Виконані типичні опе-
ративні вмешательства в межах кистозної зміненої лег-
кого: сегментектомія (у 2), лобектомія (у 68), билобектомія (у
24), пульмонектомія (у 49), комбінованні різекції (у 45),
включаючи двосторонні послідовні різекції (у 14).

В одному випадку в ранньому постоперативному періоді
розвинувся свернувши гемоторакс, по поводу чого була вик-
онана реторакотомія.

Особливістю діагностики дизонтогенетических бронхозектазів
являється раннє клінічне проявлення хвороби в
детському віці, наявність характерних рентгенобронхографіческих
змін (бронхозектазії, зменшення обсягу дөлі (доль))
легкого, смещение органів середостення, високое
стояння купола диафрагми), постоперативні патомор-
фологіческі зміни, підтверджуючі врожденну
патологію (недорозвиток паренхіми легкого, хрящевих плас-
тинок бронхів, відсутність склеротичних змін в тканині
легкого), а також інтраоперативні зміни в виде
нарушень ветвів сосудів і бронхів, їх діаметра, кіль-
кості в межах бронхозектатичної доль (доль) легкого.

По поводу дизонтогенетических бронхозектазів операціонно
виконано 738 больних, в основному діти (675) і реже взрослий до
25 років (63). Наибільш часто застосовували лобектомію (у 515) і комбінованні різекції
легків (у 177) і рідко билобектомію (у 23), сегментектомію (у 14), пневмонектомію (у 9), включаючи двосторонні
різекції (у 19).

У 5 больних виконана реторакотомія в зв’язку з пост-
оперативним кровотечінням.

Солітарні бронхолегочні кисти представляють собою
внутрітрубкове перерождение сегментарного бронха в по-
лость, яка вислається зсередини кубічними або циліндричес-
кими епітелієм, продуцируючими рідкість. По мере воспален-
ня кистозної рідини в полості кисти виникають дренирую-
чі бронхи, що і предопределяє клініческе і рентгено-
логіческе проявлення врожденного порока.

С цілью діагностики кист застосовували комп’ютерну
томографію легків, яка виконувалася найбільш інформатив-
ною. Для дослідження стану навколо кисти застосовували
легкий з кистою виконували бронхографію, цистофтілу-
графію (при наявності дренажної трубки).

При нагноївшихся кистах виконували дренировання по
Сельдингеру і тільки після санаторії кисти проводили хі-
рургіческі вмешательства.

По поводу солітарних бронхолегочних кист операціонно
виконано 226 больних (дітей — 122, взрослий 104).

Наибільш часто виконували економічну органосохраниваль-
ну операцію — цистектомію з ушиванням дренируючих
бронхів (у 117) і рідко лобектомію (у 48), сегментектомію
(у 16), комбінованну різекцію (у 19), атипичну різекцію
(у 18), пневмонектомію (у 2) і повторні операції по-
слідні не радикальні цистектомії в інших лікувальних учрежде-
ннях (у 8).

По літературним даним (Сазонов А.М. і соавт., 1981;
Путов Н.В. і соавт., 1980) солітарні бронхолегочні кисти
об’єднані з множественними солітарними кистами (полі-

кистозом легких). Однако, по нашему мнению, в связи с отличительным их клиническим проявлением (редко нагноение, доброкачественное течение), а при патоморфологическом исследовании при поликистозе имеет место недоразвитие или отсутствие паренхимы легочной ткани, которая замещена кистами при наличии нормальной анатомической структуры бронхов до уровня субсегментарных, необходимо этот порок выделить как самостоятельную нозологию.

Для диагностики поликистоза легких использовали те же методы как и при солитарных кистах. Наиболее информативными из которых являлись компьютерная томография, бронхография и ангиопульмонография, которые позволяли уточнить диагноз, локализацию и состояние противоположного легкого.

По поводу поликистоза легких оперировано 72 больных (детей — 23, взрослых — 49).

Наиболее часто выполнялись лобэктомии (у 37) и реже пневмонэктомии (у 12), комбинированные резекции (у 11), билобэктомии (у 7) и сегментэктомии (у 5).

В 1 случае произведена реторакотомия по поводу плеврального кровотечения.

В основе врожденной лобарной эмфиземы является частичная непроходимость вентилирующего бронха с образованием в нем клапанного механизма, вследствие дефектов развития хрящем бронха.

Клинико-рентгенологические данные настолько ярко выражены, особенно в декомпенсированной и субкомпенсированной стадиях, что диагностика не представляет трудностей. Однако при необходимости, особенно в компенсированной стадии использовали бронхоскопию и компьютерную томографию с целью уточнения объема оперативного вмешательства.

С врожденной лобарной эмфиземой оперировано 45 больных (все дети). В большинстве случаев операции выполнялись в возрасте до 2 лет: лобэктомия (у 38), билобэктомии (у 6) и в 1 случае в связи с рецидивом болезни выполнена лобэктомия по типу пульмонэктомии.

С синдромом Картахенера нами оперировано 49 больных (детей — 27, взрослых — 22). У всех наблюдали триаду, включающую обратное расположение внутренних органов, бронхэктазы и синусит. В одном случае вместо бронхэктазов выявили простую гипоплазию всего левого легкого, расположенного в правой плевральной области.

Основными методами диагностики являлись трахеобронхоскопия, бронхография или компьютерная томография и ангиопульмонография.

Учитывая, что в основе синдрома Картахенера имеет место врожденный дефект, реснитчатого эпителия слизистой оболочки всего респираторного тракта (Eliasson R., et al., 1977), операции носили паллиативный характер. Однако в связи с частыми обострениями бронхэктазов при синдроме до операции у оперированных нами больных, включая после двусторонних последовательных резекций, состояние больных улучшилось, что проявлялись отсутствием нагноительных обострений и симптомов интоксикации, улучшением функциональных показателей внешнего дыхания.

Наиболее часто выполнено лобэктомий (у 31) и реже комбинированных резекций (у 18), в том числе двусторонние последовательные резекции с интервалом не менее 1 года проведено у 6 пациентов.

Секвестрация легкого характеризуется наличием сепарации участка легочной ткани, чаще в виде кист, расположенного внутри легкого или вне его, имеющего изолированную систему кровоснабжения (аномальная артерия, отходящая от аорты или ее ветвей).

Наиболее информативными и достоверными методами диагностики у наших больных являлись аортография и компьютерная томография, позволившие установить диагноз до операции.

По поводу секвестрации легкого оперировано 38 больных (детей — 20, взрослых — 18).

Особенностью оперативного вмешательства являлось обнаружение и обработка аномального сосуда, который чаще

располагался в легочной связке или рубцовых сращениях. В последующем выполнялась лобэктомия (у 28), билобэктомия (у 6), сегментэктомия (у 3) и у 1 ребенка повторная операция через 1 год после пересечения аномальной артерии с прошиванием произведена лобэктомия с секвестрированным участком легкого.

По поводу врожденных трахео-бронхиопищеводных свищей без атрезии пищевода нами оперировано 12 больных (детей — 9, взрослых — 4) в возрасте от 2-х до 46 лет.

Для диагностики свищей применяли трахеобронхоскопию, эзофагоскопию, эзофагографию с зондом по методике разработанной в клинике и бронхографию.

Доказательством о врожденном характере пищеводно-респираторных свищей являлось патоморфологическое исследование свящего канала, внутренней выстилкой которой был эпителий дыхательных путей со стороны бронха и эпителий пищевода, а не рубцовая ткань, что характерно для приобретенного характера свищей.

Изолированные операции в виде иссечения свища, ушивания дефекта пищевода с пластикой линии шва выполнено при сообщение с бронхом (у 1) и бифуркаций трахеи (у 1). Сочетанные операции иссечения свища, ушивание дефекта пищевода с пластикой линии шва и лобэктомией произведено у 8 пациентов и билобэктомий у 2. Диаметр свища у стенки бронха (трахеи) составлял 2–5 мм, у основания пищевода 4–10 мм, длина свищевого канала варьировала от 20 до 75 мм.

Под нашим наблюдением находились больные с экспираторным стенозом (5), которым выполнены стабилизирующие операции задней стенки трахеи и крупных бронхов, а также с трахеобронхомегалией (3), которым произведена хирургическая коррекция в виде трахеобронхоррафии (операции по методике клиники).

Из числа аномалий сосудов малого круга кровообращения нами оперировано 5 больных (детей — 4, взрослых — 1). Из них с артерио-венозными аневризмами 3 и гипоплазиями легочных сосудов 2 пациента.

Для диагностики данных пороков наиболее информативными методами являлись ангиопульмонография и МРТ с контрастом, а также компьютерная томография.

Дивертикулы бронхов (трахеи) характеризуются локальным недоразвитием эластических и мышечных волокон, которые осложняются дивертикулитом или развитием бронхомодулярного свища и кровохарканьем.

Наиболее информативными и достоверными методами диагностики являлись у наблюдавшихся нами 3 больных (детей — 1, взрослых — 2), трахеобронхоскопия и бронхография, томография.

Им выполнены клиновидные резекции бронхов.

Трахеальные бронхи наблюдали у 5 больных (детей — 3, взрослых — 2). Информативными методами диагностики являлись трахеобронхоскопия и трахеобронхография.

Резекции трахеальных бронхов выполнены 2 больным.

Противопоказаниями для оперативного лечения врожденных пороков легких является двусторонний диффузный процесс, низкие функциональные показатели легких и декомпенсированные состояния при заболеваниях жизненно важных органов.

Все оперированные больные выписаны домой.

ВЫВОДЫ

- Среди аномалий развития бронхолегочной системы наиболее часто встречаются дизонтогенетические бронхэктазы (45,1 %), гипоплазии простые (15 %) и кистозные (11,3 %), а также солитарные бронхолегочные кисты (13,8 %).

- Для диагностики врожденных бронхолегочных аномалий развития необходимо применять специальные методы диагностики, наиболее информативными среди которых являются трахеобронхоскопия, бронхография, компьютерная томография и ангиопульмонография.

- Больные с врожденными пороками органов дыхания подлежат хирургическому лечению в специализированных торакальных центрах, где имеется большой опыт их обследования и лечения.